

Državni poslovi bez tendera: infrastruktura Srbije u rukama Power China-e

Power China, odnosno njeni ogranci u Srbiji u poslednje tri godine ostvarili su ukupne prihode od oko 71,3 milijarde dinara milijardi dinara (610 miliona evra) i neto dobit od od približno 2 milijarde dinara (17 miliona evra).

Poslednjih godina ova kineska kompanija dobija najvažnije infrastrukturne projekte u Srbiji – od EXPO-a i metroa, do mostova, toplovoda i obilaznica. Većina ugovora potpisana je bez javnih nabavki, zahvaljujući međudržavnom sporazumu, a ključni dokumenti nedostupni su javnosti.

Power China je firma koja je u potpunom vlasništvu kineske države. Na njihovom zvaničnom sajtu navode da su na tržište Srbije ušli 2012. godine, a da se od 2022. njihovo regionalno sedište za evroaziju nalazi u Beogradu - čime su, kako kažu, dodatno učvrstili svoju stratešku poziciju u Srbiji.

Prema podacima Agencije za privredne registre (APR) oni aprila 2017. godine registruju svoj ogranak u Srbiji - *Power Construction Corporation of China Limited Ogranak Beograd*.

U narednim godinama, na njihovoj trenutnoj adresi, Omladinskih brigada 88B registrovano je još najmanje pet kompanija sličnih naziva koje su sa kineskom kompanijom povezane preko vlasničkih struktura.

Među tim kompanijama nalaze se *Powerchina International Group Limited Ogranak Beograd*, *Power Construction Corporation of China Ogranak Beograd*, *Sinohydro Corporation Limited Ogranak Beograd* i *PC Europe Builder AD Beograd*.

Kako se vidi iz podataka APR-a, u svim ovim firmama se kao zakonski zastupnik navodi Yang Bo, koji je istovremeno upisan kao stvarni vlasnik ogranka *Power Construction Corporation of China Limited Ogranak Beograd*, budući da se u Registar stvarnih vlasnika ne može upisati država. Izuzetak je firma *PowerChina Hubei Engineering Co. Ltd. Ogranak Beograd* u kojoj se Yang Bo ne pojavljuje kao vlasnik niti zastupnik, a kao trenutni direktor upisan je Chaoyang Li.

Ekosistem projekata

Iako Power China gradi jedan od najskupljih i za vlast najvažnijih događaja u novijoj istoriji – izložbu EXPO 2027, ova kompanija, koja posluje u preko 100 zemalja sveta, u Srbiji nije dobila samo jedan posao, već ceo ekosistem projekata.

Projekti Power China-e u Srbiji	
1. EXPO 2027	7. Državni put IA 1 (Ražanj - Aleksinac)
2. Nacionalni stadion	8. Obilaznica oko Gornjeg Milanovca

3. Metro	9. Obilaznica Ostružnica – Bujanj Potok
4. Novi most na Savi	10. Solarna elektrana u Saraorcima
5. Tunel kod ekonomskog fakulteta	11. Vetropark Vetrozelena
6. Obilaznica oko Užica	12. Toplovod Obrenovac-Noví Beograd

Tabela projekata Power China-e u Srbiji

Poglavlje: Nacionalni stadion

Reformska agenda Republike Srbije pokazuje da Nacionalni stadion u Surčinu, čiji planirani kapacitet iznosi 52.000 mesta, Power China gradi bez javne nabavke.

Kina i Srbija su 2009. godine potpisale međudržavni sporazum na osnovu kog se, iako to u sporazumu nije naročito rečeno, većina projekata Power China-e u Srbiji realizuje mimo Zakona o javnim nabavkama i bez konkurencije.

Još pre deset godina, 2015. vlast je spominjala izgradnju ovog fudbalskog stadiona. Radovi su zvanično počeli 1. maja 2024. godine, ali su se delom odvijali mimo zakonskih procedura - kako navodi Insajder, građevinska dozvola za prvu fazu, koja obuhvata pripremne i zemljane radove, izdata je tek u avgustu 2024.

Projekat se suočava sa kašnjenjima i značajnim povećanjem troškova. Fiskalni savet navodi da cifra može doći i do 960 miliona evra, iako prvi potpredsednik Vlade i ministar finansija Siniša Mali tvrdi da cena neće biti veća od ugovorom definisanih 464 miliona.

Stadion će, po najnovijim predviđanjima predsednika, biti gotov do maja 2027, tačnije do otvaranja EXPO-a.

Poglavlje: Metro po metro

Pre sada više od deset godina, tadašnji gradonačelnik Beograda Mali najavljuje početak izgradnje prve linije beogradskog metroa za 2016. godinu.

Na zvaničnom sajtu kompanije Power China navode da je Potpisivanjem ugovora u decembru prošle godine započet četvrti projekat na kojem su, od 2019, angažovani u okviru beogradskog metroa.

Reč je, kako navode, o jednom od najznačajnijih ugovora za glavne građevinske radove na trasi metroa, čime zvanično počinje izgradnja prve linije ovog, kako kažu, najvećeg infrastrukturnog projekta u Srbiji.

Prema podacima iz revidirane Fiskalne strategije izgradnja linije 1 beogradskog metroa (faza 1 i 2) koštaće oko 72,8 milijardi dinara, odnosno 623 miliona evra.

Srbija je u novembru prošle godine od Poštanske štedionice uzela kredit od oko 153 miliona dinara koji ćemo otplaćivati narednih 15 godina. Prema pregledu budžeta za sledeću godinu Srbija planira da se samo za prvu liniju metroa zaduži još 2,5 milijarde evra.

Nova S navodi da Power China prve dve linije metroa gradi po ugovoru koji je dobila bez tendera. Podizvođač – dobro poznati Millennium Team.

Poglavlje: Novi most na Savi i Siniša Mali

Na sajtu Ministarstva građevinarstva, saobraćaja i infrastrukture Srbije navodi se da je projekat izgradnje novog mosta na Savi ugovoren na osnovu međudržavnog sporazuma Srbije i Kine, što znači da nije bilo tendera – opet.

Takođe navode da je procenjena vrednost rušenja starog i izgradnje novog mosta oko 94 miliona evra, dok je u revidiranoj Fiskalnoj strategiji taj iznos više od 102 miliona.

Prilikom obilaska radova prvi potpredsednik Vlade i ministar finansija Siniša Mali rekao je da će most biti završen do kraja 2026.

Srbija je 2021. uzela od bankarske grupacije BNP Paribas kredit od skoro 80 miliona evra, uz obavezu da 15 odsto obezbedi iz sopstvenog budžeta.

Radove na mostu realizuje konzorcijum u kojem je i „Mostogradnja ing”, firma u vlasništvu Milenijum tima.

Poglavlje: Tunel

U maju 2017. tadašnji gradonačelnik Beograda Siniša Mali najavljuje početak izgradnje tunela koji treba da poveže Karađorđevu ulicu i Bulevar despota Stefana za kraj 2018. godine, nakon čega su se projekcije početka radova iz godine u godinu odlagale.

Ugovor za izgradnju tunela kod Ekonomskog fakulteta, između Vlade Srbije, Sekretarijata za komunalne i stambene poslove Grada Beograda sa Power China-om potpisan je krajem 2023. godine.

Pripremni radovi su, prema otkriću Insajdera, započeti i pre dobijanja dozvola, a iz Power China-e rekli su za Insajder da su na to “bili prinuđeni”.

Država je za izgradnju tunela podigla kredit od 24,9 milijardi dinara (oko 213 miliona evra) kod Poštanske štedionice, s rokom otplate od 10 godina, a naknadno je dodatnih 970 miliona dinara povučeno iz budžetske rezerve za ovaj projekat.

Vrednost projekta porasla je sa procenjenih 90–100 miliona evra na više od 235 miliona, prema podacima iz revidirane Fiskalne strategije.

Iako ključni ugovori između Srbije i Power China-e nisu javno dostupni zbog, kako je Insajderu rečeno, klauzule o poverljivosti, finansijski izveštaji kompanije otkrivaju da je Grad Beograd u 2024. isplatio 7,8 milijardi dinara avansa.

Istovremeno, u finansijskim izveštajima navodi se da privremena situacija za deo radova na tunelu još uvek nije overena, što znači da nadzorni organ nije potvrdio obim i stvarno izvedene radove koje je izvođač prijavio.

Tunel, dug oko dva kilometra, deo je šireg projekta koji gradonačelnik Beograda Aleksandar Šapić naziva „mali metro“, u okviru kojeg je i uklanjanje Starog savskog mosta i izgradnja novog.

Poglavlje: Godinama prazne priče oko Užica

U junu 2021. godine tadašnji ministar građevinarstva, saobraćaja i infrastrukture Tomislav Momirović tvrdi da će radovi na obilaznici oko Užica biti gotovi najkasnije do septembra 2023.

Radovi su zvanično započeti u novembru 2023.

U finansijskom izveštaju za prošlu godinu China Power navodi da je ugovor za obilaznicu oko Užica potpisan 11. marta 2022. godine, a da je „projekat još uvek u pripremnoj, projektnoj fazi” - stepen realizacije projekta je 16,2%.

JP Putevi Srbije na svom zvaničnom sajtu 30. oktobra ove godine objavljuje informaciju da se radovi na obilaznici oko Užica „nastavljaju po planu“, ali nisu precizirali na koji su plan mislili.

Decenijama očekivan projekat koštaće oko 30 miliona evra.

Sredinom ove godine JP Putevi Srbije raspisali su tender za reviziju bezbednosnih karakteristika puta za projektovanje i izvođenje radova na izgradnji obilaznice, jer kako su naveli, bez objašnjenja zašto, to nije urađeno u prethodnim fazama

Iako se obilaznica godinama nije mogla nazirati, posledice početka njene gradnje su uveliko primetne. Od leta prošle godine Užice ostaje bez većeg dela pešačke staze, a postoji bojazan da će radovi uništiti klisuru reke Đetinje, koja je zaštićena kao predeo izuzetnih odlika.

Poglavlje: Nekad i na vreme

Nadogradnja državnog puta IA 1 (Ražanj - Aleksinac) u vidu pojačanog održavanja leve kolovozne trake završena je dve nedelje pre roka. Ovog puta ugovor je potpisan između Sinohydro Corporation Limited (član Power China grupacije) i JP Puteva Srbije u oktobru 2021. godine, a deo puta je otvoren dve godine kasnije u maju.

Obilaznica oko Gornjeg Milanovca puštena je u rad u oktobru 2024. godine kako je i bilo predviđeno ugovorom koji je Power China potpisala tri godine ranije. U obilaznicu dugu skoro 10 kilometara uloženo je 30,5 miliona evra iz budžeta Srbije.

Radovi na izgradnji beogradske obilaznice E70/E75 počeli su 1990. godine, ali su ubrzo stali. Kao po šablonu, iz godine u godinu zvaničnici u Srbiji pomerali su rok završetka.

Kinezi krajem 2018. potpisuju ugovor za sektor B ove obilaznice (Ostružnica – Bujanj Potok – sektori 4,5 i 6) i poslednja deonica puštena je za saobraćaj na Vidovdan 2023. godine, dan pre ugovorom planiranog završetka. Međutim u napomenama uz finansijskih izveštaja Power China-e za 2024. navodi se da leva traka i tunelske cevi još uvek nisu završene. Revidirana Fiskalna strategija procenjuje ukupnu vrednost izgradnje ova tri sektora obilaznice na 382 miliona evra.

Poglavlje: Neuspeli plan B

Javno preduzeće Elektroprivreda Srbije u martu 2020. godine na svom zvaničnom sajtu objavljuje informaciju da je sa Power China-om potpisala Preliminarni sporazum o saradnji za završetak izgradnje Termoelektrane „Kolubara B“ u Kaleniću, kod Uba.

Sporazum su, navode, potpisali direktor kineske kompanije Jang Bo i tadašnji v.d. direktor JP EPS Milorad Grčić.

Tom prilikom Grčić je izjavio da će između EPS-a i kineskih kompanija biti realizovano mnogo projekata. Međutim, ni ovaj projekat, vredan 385 miliona evra, nije ugledao svetlost dana. Godinu dana nakon što je sa Kinezima potpisan sporazum stiže informacija da Srbija obustavlja ovu gradnju.

Izgradnja TE „Kolubara B“ započeta je još 80-ih godina prošlog veka, ali je i tada ubrzo zaustavljena.

Poglavlje: Obnovljivi izvori energije

Power China u aprilu 2023. godine započinje ulazak u sektor obnovljive energije u Srbiji, kroz partnerstva sa evropskim kompanijama.

Najpre je njen ogranak Power China Hubei započeo izgradnju solarne elektrane od 9,95 MW u Saraorcima, u saradnji sa nemačkom firmom AVR Solar Park, čime su otvorili svoj prvi solarni projekat u zemlji.

Solarna elektrana će, prema rečima Ministarstva rudarstva i energetike, snabdevati oko 2.500 srpskih domaćinstava godišnje.

Tri meseca kasnije, Kinezi grade najveću vetroelektranu u Srbiji.

Investiciona platforma Power China Resources potpisala je ugovor sa CWP Europe o ulaganju u vetropark Vetrozelena - vetroelektranu snage 300 MW kod Pančeva, u kojoj su Kinezi sa 51% postali većinski vlasnici.

Poglavlje: Toplo-hladno

Izgradnju toplovoda Obrenovac-Novi Beograd, vrednog oko 200 miliona evra pratio je niz kašnjenja, ponovnih potpisivanja ugovora i neispunjenih rokova.

Prvi ugovor sa Power China-om potpisan je još 2020. godine, a Srbija je za projekat uzela kredit od oko 165 miliona evra od kineske Export-Import banke uz obavezu plaćanja penala za neiskorišćena sredstva.

Iako su izvođači dobili avans, radovi godinama nisu napredovali. Prilikom potpisivanja Aneksa ugovara, krajem 2023. godine, gradonačelnik Beograda Šapić je rekao da su se tek tada stekli uslovi za izgradnju.

Transparentnost Srbija objavila je analizu odgovora na zahtev za pristup informacijama od javnog značaja u vezi sa izgradnjom toplovoda u kojoj se vidi nekoliko spornih stvari. Naime, ugovorom koji su dobili predviđeno je da najmanje 49% vrednosti posla pripadne domaćim podizvođačima, ali bez ikakvog transparentnog postupka njihovog izbora.

Među angažovanim podizvođačima su Millennium Team, Energoprojektove firme, Institut „Mihajlo Pupin“, Geoput i drugi, a prema dokumentima do kojih je došla Transparentnost Srbija, vlasnik Millennium Team-a Stojan Vujko prisustvovao je sastancima na kojima se raspravljalo o projektu još pre formalnog izbora podizvođača.

Nema zvanične informacije da je toplovod pušten u rad.

Poglavlje: China Power kontroliše veliki deo srpske infrastrukture

Finansijski izveštaji pokazuju velike razlike u obimu poslovanja i rezultatima kompanija povezanih sa Power China-om u Srbiji.

Kompanija	Prihod	2022	2023	2024
Power Construction Corporation of China Limited Ogranak Beograd	Ukupni prihod	14.475.520.000,00	13.699.672.000,00	25.780.187.000,00
	Neto dobitak/gubitak	154.499.000,00	-72.514.000,00	1.208.565.000,00
Powerchina International Group Limited Ogranak Beograd	Ukupni prihod	591.000,00	1.434.211.000,00	12.164.265.000,00
	Neto dobitak/gubitak	-126.271.000,00	-160.033.000,00	1.528.254.000,00
Power Construction Corporation of China Ogranak Beograd	Ukupni prihod	0,00	60.000,00	407.260.000,00
	Neto dobitak/gubitak	-118.008.000,00	-115.962.000,00	-210.800.000,00
Sinohydro Corporation Limited Ogranak Beograd	Ukupni prihod	1.150.460.000,00	900.947.000,00	6.567.000,00
	Neto dobitak/gubitak	-291.977.000,00	330.122.000,00	-14.667.000,00
PC Europe Builder AD Beograd	Ukupni prihod	2.664.000,00	922.179.000,00	400.365.000,00
	Neto dobitak/gubitak	-42.276.000,00	-20.364.000,00	-48.409.000,00
PowerChina Hubei Engineering Co. Ltd. Ogranak Beograd	Ukupni prihod	0,00	60.000,00	204.000,00
	Neto dobitak/gubitak	0,00	-47.000,00	-785.000,00

Tabela prihoda firmi povezanih sa Power China-om u Srbiji

Najveće prihode u 2024. ostvarili su ogranci *Power Construction Corporation of China Limited Beograd* i *Powerchina International Group Limited Beograd*, sa ukupno više od 37 milijardi dinara, pri čemu su obe kompanije nakon gubitaka u prethodnoj godinama prešle u višemilijardnu dobit. Ostale povezane firme imaju znatno manji obim poslovanja i uglavnom negativne rezultate, što ukazuje da se najveći deo finansijskog prometa i dobiti unutar Power China mreže u Srbiji koncentriše na jednu, odnosno dve ključne firme.

Iako Power China formalno vodi radove, posao na terenu izvršavaju i domaće kompanije. Analiza javnih podataka, terenskih informacija i finansijskih izveštaja pokazuje da se oko kineske firme formira mreža domaćih podizvođača od kojih se jedan deo, uključujući Millennium Team i KBV Datacom, dovodi u vezu sa aktuelnom vlašću.

Ono što je zajedničko projektima Power China-e u Srbiji jeste netransparentnost, bilo to ugovora, rokova, izbora podizvođača ili svega navedenog. Većina najvećih poslova kasni, poskupljuje ili se odvija bez jasnog uvida u trošenje javnog novca što stvara širok prostor za zloupotrebu i korupciju.

Iva Jovanović

Mentor: Ivan Radak, Forbes Magazin